

RECENZIJJE

UDK 316.774 : 654.1

(225-229)

Hrvoje Turković

Narav televizije

Meandarmedia, Zagreb, 2008., 310 str.

Britko i duhovito seciranje televizije

Knjiga Hrvoja Turkovića *Narav televizije* svojevrsni je kolaž eseja koji su već objavljeni u autorovim knjigama *Umijeće filma i Suvremeni film*¹, a dio ih je objavljan u *Vijencu* i *Slobodnoj Dalmaciji*. Tek su dva teksta, od ukupno četrdesetak podijeljenih u tematske blokove, nova i prvi put objavljena u ovoj knjizi (Javni medij ili kulturni medij? te Konkurencija koja proizvodi unifikaciju). U esejima Turković problematizira, analizira i ironizira televiziju kao medij, televizijske žanrove, televizijsku produkciju, ali i ideologiju upakiranu u televizijske sadržaje ili formate.

No, prije bilo kakvog seciranja sadržaja knjige, čitatelje valja

podsjetiti na najznačajnije podatke iz autorova životopisa. Dr. Hrvoje Turković (rođen 1943.) istaknuti je hrvatski teoretičar filma i redovni profesor na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Diplomirao je filozofiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, magistrirao iz filmskih studija na New York University, a na zagrebačkom Filozofskom fakultetu doktorirao je s filmskoteorijskom tezom. Ovaj iskusan teoretičar filma, kritičar i esejist bio je urednik u više časopisa (*Polet, Studentski list, Prolog, Pitanja, Film, Oko, Hrvatski filmski ljetopis*), utemeljitelj je MM Centra Studentskog centra u Zagrebu, predsjednik je Hrvatskog filmskog saveza, objavio je više od 700 članaka o filmu, televiziji i kulturnim problemima te desetak knjiga. Za čitatelja je vrlo važno

¹ *Umijeće filma*, Hrvatski filmski savez, Zagreb, 1996. i *Suvremeni film*, Znanje, Zagreb, 1999.

prisjetiti se Turkovićeve bogatog životopisa koji opravdava autorovu ponekad vrlo britku kritičnost, ali i ironiju koja koketira s duhovitošću, a Turković se njome lako i slobodno koristi u svojem izričaju.

Prvi dio knjige *Dnevni hod televizije* čine četiri poglavlja, a već u prvome *Spikeri – njihove uloge i problemi* autor kombinira teorijsko problematiziranje intimističke dimenzije televizijskog medija i njegova odnosa prema publici s vrlo duhovitom kritikom televizijskih voditelja, čiji je zadatak „usvojiti obrazac opuštena domaćeg ponašanja bez usiljenosti, odnosno srdačne i iskrene pristojnosti bez ritualno distancirajuće formalnosti“ (20). Međutim, „umjesto prisne spontanosti čovjek gleda nevještu šmiru opuštenosti: primjerice onu Mirka Fodora (*Bravo*) s njegovom tremaški grčevitom 'štosnošću', pozersko 'fakinsko' bockanje Željke Ogreste grčevito poluotvorenih usta i s glasovno naglim počecima rečenica i upadima (*Talk-Show Željke Ogreste*), šmiru komičnoga para Fattorini - Celizić (*Dobro jutro*) s njihovim piljarskim afektacijama spontanosti, ili intonacijski nadnaravnu 'srdačnu vedrinu' Olivera Mlakara (*Kolo sreće*), čije su 'spontane' geste sličnije gestama Disneyeva Pinokija (iz njegove marionetske faze) nego njegovu talijanskome uzoru (voditelju Pipu Baudu)“ (22) (tekst je pisan 1996.

godine). U tekstu *Nadrealističko Dobro jutro* Turković se posebno okomio na Dragu Celizića, koji je 1996. godine bio voditelj te emisije, secirajući njegovu „nadnaravnu provedbenu varijantu“ vođenja emisije, „govor nametljive brbljavosti“, a „vrhunac njegova truda da se 'uvali' gledateljima“ Turković uočava u „tepanju“ (32).

U drugom tematskom bloku *Serije i serijalnost* autor problematizira „nizalačku narav televizijskog programa“ (37) uspoređujući ga sa svakodnevnim životom koji bi trebao predstavljati kontinuitet započetih radnji ili veza. „Nasumičan program značio bi uvoz nasumičnosti u naš svakodnevni život i, kada bi se to dogodilo, vjerojatno bismo ubrzo posve odustali od televizije jer zbrkan život teži postati nepodnošljiv onome koga zapadne“ (38). Serijskim prikazivanjem sadržaja televizijski program tako „nudi mogućnost stalne i pouzdane društvene uklopljenosti“ (39). Ta zadaća televizije posebno je istaknuta u sapunicama, a one opet (uz ostale nizalačke formate) otvaraju novu lepezu sadržaja i formi koje Turković nastavlja secirati u tekstovima *Tajna glumatanja* i *Težak teret komike*. Kroz konkretne primjere strane, ali i domaće televizijske produkcije, autor otvara niz pitanja s područja ovih karakteristično televizijskih žanrova, pritom kritizirajući i

scenariste i redatelje za neuspjele pokušaje humorističnih emisija. Kao „ključne mane naše neumješne komičarske tradicije“ navodi: „nesposobnost da se scenaristički izrade duhovit dijalog i situacija“, „primitivna predrasuda da je humor nemoguć bez stalnog napadnog krevljenja, govornih izobličenja i karikaturalne gestikulacije“ te „nedostatak tradicije režiranja komedija“ (56-57). No, da se ne stekne dojam kako autor u svojoj kritici samo kudi, valja istaknuti da kao probranu domaću komediju ističe *Naše malo misto* i *Gruntovčane* (58). Autor ponekad i vrlo detaljno ulazi u definiciju i obilježja žanra pa je tako jedan tekst posvetio samo popratnom smijehu u TV komedijama kao karakteristično televizijskom postupku kojeg nema na filmu.

Treće poglavlje *Ponašanje i obnašanje* kolaž je bilješki o detaljima iz mikro-televizijskog svijeta kao što su TV stanke, džinglovi, promidžbeni blokovi, ali i tehničke boljke analognog prijenosa koje su rezultirale telopima *Smetnje*, *Prekid programa* i sl. Osim ovih mikrotema, Turković upravo u ovome poglavlju otvara niz iznimno važnih pitanja kao što je nasilje na televiziji te političko pitanje - kakva osoba treba biti na čelu HRT-a, pitanje cenzure i autocenzure. Ironično piše o potrebi da „profesionalce stalno netko mora podsjećati da je

procjena njihova rada politički ovisna, a ne tek uvjetovana 'profesionalnom etikom' dobro obavljena posla (za publiku), njih treba učiniti takvima da sami u sebi provjeravaju je li nešto politički oportuno ili nije te da neoportune stvari izbjegavaju“ (87). U tekstu izravno naslovljenom *Šifra TV cenzure: Ne talasaj!* Turković piše o „bunkeriranju“ cenzuriranih emisija na HTV-u te o razlozima nereagiranja autora tih emisija. Slijedi poglavlje *Dnevnik u tjesku politike* u kojem autor progovara o političkim i ideološkim zadaćama i mogućnostima televizije te njezinoj ulozi popularnog medija. Zbog svoje široke dostupnosti i vizualne uvjerljivosti, u usporedbi s tiskom i radijem „televizija zato ima prednost ne samo kod nepismenih i kod onih koji nemaju naviku čitanja (a koji su posve sposobni gledati i slušati oslanjajući se na svoju dnevnu, izvanmedijsku vještinu u tome) nego i, prema njihovim primarnim potrebama, kod svih ljudi, barem koliko svi mi težimo temeljiti svoja iskustva na osobnoj osvjedočenosti na (i fizički) odmaćenom području“ (101). Gotovo u crticama autor piše o iznimno važnim novinarsko profesionalnim temama kao što su emocionalna dimenzija vijesti, informativni sadržaji upakirani u formate sapunskih drama – *TV Dnevnik kao Santa Barbara*, cenzuriranje zbilje na TV

Dnevniku u vrijeme Domovinskog rata, *Dnevnički komentari kao ideološke intervencije*, loše upakirana propaganda, npr. doktrinarno nametanje religijskih i vjerskih vrijednosti što u pojedinaca kojima su te vrijednosti „društvena, obiteljska i duhovna činjenica“ izaziva usporedbu „kao da pristojnu čovjeku počneš docirati u čemu je smisao pristojnosti, i to otrcanim formulama koje smrde na samoprisilu, doktrinarno poltronstvo i didaktičku afektaciju“ (129). Nadalje, u tom tematskom bloku Turković problematizira i načela televizije kao javnog servisa te njezin položaj na liberaliziranom tržištu na kojem komercijalna konkurencija nameće nove programske i tržišne standarde.

Iz teorije televizije naslov je drugog dijela knjige koji, upravo kako je i naslovljen, teorijski argumentira, ali ponovno i problematizira televiziju kao medij. U poglavlju *Televizija prema filmu*, pišući o središnjoj tematici svojeg profesionalnog života, Turković vješto navodi i objašnjava srodnosti i razdiobe televizije i filma. Ističe da je bit televizije upravo njezin program koji „omogućava gledaocu da stalno 'bude u toku', da osuvremenjuje svoju ranostranu pripadnost vlastitoj civilizaciji: omogućava mu da bude obaviješten o ključnim političkim zbivanjima, da provjerava i održava svoj osjećaj o tome koji je sustav vrijednosti

njegove kulture trenutno reprezentativan (utjelovljen u izjavama anketiranih, u kritičkim reportažama, u onome što se uopće prikazuje na televiziji i o čemu se na njoj govori...), da iskušava društveno legitimirane maštalačke i emotivne sadržaje (legitimirane time što se pojavljuju na televiziji) itd.“ (174). Nekada je film imao današnju funkciju televizije, a izgubio ju je iz dva razloga. „Prvi je razlog u vremenskom zijevu koji protekne od snimanja i obrade do prikazivanja, a drugi u tome što je prikazivanje i gledanje filma bilo odveć nepriručan čin“ (177-178). Televizija nije uništila film, ali mu je promijenila funkciju: „film je prestao biti 'sredstvo masovnih komunikacija' i prebacio se u sustav 'umjetnosti', tj. na područje trajno raspoloživih djela, djela transaktualne, nadtrenutačne orijentacije“ (179). U istome poglavlju Turković pokušava razriješiti i terminološku dvojbu između televizije i videa. Vezujući riječ *video* isključivo za tehnički pojam povezan s reproduciranjem sadržaja pomoću videoplejera, autor pridonoši stajalištu da medijska terminologija u hrvatskom jeziku nije definirana te da se pojmovi diferenciraju ne uzimajući u obzir širi medijski kontekst. Naime, kada bi pojam *video* značio samo ono što mu Turković pripisuje, postavlja se pitanje koji bismo naziv onda

upotrijebili za sadržaj reproduciran uz pomoć DVD plejera ili za videosadržaj koji je ponuđen na internetu? Možda je sretnije rješenje zadržati se pri opcjoj terminološkoj razdiobi na audio i videosadržaje, odnosno na terminološku podjelu sadržaja po žanrovima. Primjerice, dokumentarac ostaje dokumentarac neovisno o tome je li snimljen na VHS kasetu, spržen na DVD ili je preuzet (engl. *to download*) s interneta. Ovaj mali Turkovićev tekst svakako povlači raspravu o tome koje je značenje riječi *televizija* i što ćemo u budućnosti nazivati *televizijom*.

U šestom poglavlju autor se vraća *Dnevniku* te pitanjima pristranosti i nepristranosti vijesti, što se nastavlja na problematiku iz četvrtog tematskog bloka. Slijedi poglavlje *Reportaža i žurnalizam* koje odudara od ostalih udžbeničkim, a ne uobičajenim kozerijsko-esejističkim pristupom. Upravo to poglavlje, izdvojeno od ostalih, moglo bi poslužiti studentima kao literatura iz koje mogu učiti o televizijskim novinarskim vrstama. *Programska narav televizije – pregled*, posljednje je poglavlje te jednako kao i prethodno, odudara strukturom i stilom od ostalih tekstova u knjizi. Ovo čak pomalo i 'visi' iz knjige, iako se može vjerovati da

postoji neka urednička opravdanost takvom izboru. Kao poglavlje istrgnuto negdje iz sredine udžbenika o televiziji, donosi školske primjere televizijskog rasporeda, a naglo napušteni britkost, ironija i duhovitost iz prvog dijela knjige ostavit će čitatelja zbunjenog i pomalo razočaranog.

Zbog sadržajne, a pri kraju vidimo i stilske raznolikosti tekstova, možemo zaključiti kako su ipak tekstovi u ovoj knjizi većinom kozerije, kratke, zanimljive i duhovite priče koje čitatelja preciznom jezičnom britkošću tjeraju na daljnje čitanje. No, ipak je malo pretenciozno kazati da bi ova knjiga mogla poslužiti kao udžbenik. Za takvo što nedostaje joj ujednačena, pregledna struktura, ali i teorijska utemeljenost i definiranost pojmova za svako obrađeno područje. Međutim, *Narav televizije* svakako donosi zanimljivo štivo u proučavanju fenomena televizije – medija koji zasigurno može ponijeti titulu medija 20. stoljeća, a problematiziranje i predviđanje njegove budućnosti u digitalnom tehnologijom omogućenom konvergiranoj okruženju nebrušeni je dragi kamen na raspolaganju medijskim teoretičarima.

Viktorija Car

Mirko Galić: Drugo čitanje, razgovori
Matica hrvatska, Zagreb, 2008., 588 str.

Autentično djelo i dar budućnosti

Knjiga Mirka Galića *Drugo čitanje* rezultat je ravnopravnih razgovora autora sa znamenitim suvremenicima iz svijeta glazbe, slikarstva, kulture i znanosti. Nastali su tijekom njegova dvokratnog boravka u Parizu, gdje je bio dopisnik Vjesnikove kuće.

U načinu Galićeve pristupa tim ljudima kao da je sadržana davno zapisana misao Alberta Camusa da je „prvi zadatak našega javnog života podržati nadu u vrijednosti“ te da je „svako autentično stvaranje dar budućnosti.“

Autor knjige je novinar, urednik i publicist velikog i potvrđenog profesionalnog dometa, široke kulture te potvrđene profesionalne čestitosti. Počeo je 1969. godine u Vjesniku, u dva navrata bio je stalni Vjesnikov dopisnik iz Pariza, a svoju uredničku vrijednost potvrdio je kao glavni i odgovorni urednik političkog tjednika *Danas* od 1985. do 1988. godine. Bio je to jedan od

najutjecajnijih listova u vrijeme kada je hrvatska politika bila uspavana i zauzimala se za „jugoslavensku sintezu i hrvatsku šutnju“. Upozoravao je na Miloševićeve težnje i opasnost od velikosrpskog programa za poslijetitovsko razdoblje. Povijest mu je dala pravo.

Svoju viziju da nema demokracije bez slobode izražavanja i slobode medija, Galić je nastojao primijeniti posebno kao ravnatelj Hrvatske televizije od 2000. do 2007., koju je izgrađivao kao javnu ustanovu, otvorenu svim društvenim snagama te u službi javnosti i građana samostalne Hrvatske.

Nakon toga, treći put se Mirko Galić vraća u Pariz, na dužnost veleposlanika u Francuskoj.

U kakvim se uvjetima radala ova knjiga? Nastajala je od 38 razgovora s intelektualcima različitih profila i svjetonazora, koji su objavljeni u Vjesniku i uglednim hrvatskim tjednicima te na

Hrvatskoj televiziji od 1972. do 2000. godine. Većina intervjua nije obrađena, dakle, u baš povoljnim političkim uvjetima za novinarstvo u Jugoslaviji do uspostave hrvatske samostalnosti.

Koje su to značajne osobe europske znanosti, kulture i misli s kojima razgovara Mirko Galić? Idimo redom kako ih je autor predstavio u svojoj knjizi. Galić dijeli knjigu razgovora na dva dijela. Prvi dio nosi naziv „Hrvatska i svijet“. U tome dijelu nalazimo razgovore Galića sa: Virigilijem Nevjestićem, Leom Junekom, Slavkom Kopačem, Dinkom Štambukom, Ivom Malecom, Radovanom Ivšićem, Aleksandrom Flakerom, Petrom Guberinom, Miroslavom Radmanom, Stankom Lasićem i Mirkom Draženom Grmekom.

U drugome dijelu pod naslovom „Svijet i Hrvatska“ govore: Eric Hobsbawm, Velimir Veličković, Annie le Brun, René Tavernier, Alain Finkielkraut, Ismail Kadare, Pierre Schaeffer, Zoran Mušić, Henri Lefèbvre, Francois Feytő, Claudio Magris, Karel Appel, Pascal Bruckner, Louise L.Lambrichs i Francois Furet.

Galić svojim sugovornicima pristupa bez ideoloških predrasuda i političkih ograničenja, premda neki od njih s različitih ideoloških stajališta promatraju stanje u

suvremenom svijetu. Ali, iskrenost, otvorenost, tolerancija i međusobno povjerenje osjećaju se tijekom svih razgovora, jer intervjuirani cijene njegovu obaviještenost i poznavanje teme razgovora. Vjeruju u njegovu samostalnost i profesionalno poštenje koji jamče da će se njihova razmišljanja točno interpretirati.

Knjiga se sastoji od dva dijela. U prvome su predstavljeni Hrvati koji su se afirmirali u Francuskoj i svijetu. To je poučno štivo o njihovu putu do uspjeha, kako su napornim radom osvajali vrhove, priznanja i slavu na području glazbe, slikarstva, znanosti i kulturnog stvaralaštva. Neki od njih nisu bili poznati hrvatskoj javnosti, niti su stekli zasluženno priznanje u našim umjetničkim i znanstvenim krugovima. Galićeva knjiga ispravlja tu nepravdu i upoznaje hrvatske čitatelje s udjelom tih Hrvata zaslužnih u stvaranju najviše kulturno-umjetničke razine u poslijeratnoj Europi.

Različiti su bili uzroci i motivi njihova odlaska u svijet, ali u svojoj svjetskoj slavi zadržali su pun osjećaj pripadnosti svojem zavičaju i domovini. Posebice kada se Hrvatska odupirala agresoru i kada je trebalo poduprijeti borbu za ostvarenje neovisne, demokratske i pravedne države.

Drugi dio knjige poseban je po tome što Galić pariške

razgovore nije vodio samo s francuskim, nego također s intelektualcima drugih europskih zemalja, koji su se u toj sredini posve afirirali kao umjetnici, znanstvenici i mislioci. Ti razgovori upućuju na njihove ideje, vrhunski ostvarenja i svjedočenja kako su, na svojevrsan način utjecali na neposrednu europsku prošlost, a dobrim dijelom i danas vrijede kao usmjerenje u vremenu novim naraštajima.

Galić s posebnim senzibilitetom znalca razgovara s Alainom Finkielkrautom, Annie le Brun, Pascal Brucknerom i Louise L.Lambrihcs, koji uočavaju i upozoravaju svijet na opake namjere Srbije prema Hrvatskoj kao i na velikosrpsku propagandu u Francuskoj. Svjedoči o njihovoj potpori Hrvatskoj i ohrabrenju da izdrži do pobjede. Bruckner je to izrazio riječima: „Hrvati i Bošnjaci su izgubili mnogo ljudi; agresor je izgubio više u tom ratu: izgubit će rat.“

Posebno vrijedi skrenuti pozornost čitatelja na razgovor o antologijskom djelu „Dunav“ tršćanskog profesora njemačke književnosti CLAUDIA MARGISA. Knjiga je tematski ograničena na MITTELEUROPU, ali „nadmašuje sisteme, ne zaustavlja vrijeme i ne apsolutira granice“. (Predrag Matvejević, na pariškoj promociji knjige.) Razgovor Galića i o knjizi i

MITTELEUROPI može biti koristan svakom Hrvatu koji se bavi ulaskom Hrvatske u europske integracije. A intrigantno je portretiran Krleža i prikazana njegova preokupacija MITTELEUROPOM i ljubavi za dunavsku stvarnost. Sve upućuje na to da će oni koji se žele upoznati s dijalogom između jednog stoljeća i njegovih intelektualnih velikana, trebati koristiti sadržaj ove knjige i udubiti se u njega.

Treba istaknuti da ova knjiga ne bi mogla biti rođena bez suvremenog i vrhunskog novinarstva kojem pripada Mirko Galić. Našu predodžbu o tome kako nas promatra povijest, simbolizira izvrsno i čestito novinarstvo. Intenzivan osjećaj o našem vremenu i dosezima civilizacije daju nam posebice takvi novinarski radovi ostvareni visokim profesionalizmom koji simbolizira temeljito pripremanje za ravnopravan razgovor, praćenje relevantne literature o sugovorniku i korištenje suvremenog novinarskog jezika. To je i potvrda da novinar temeljito poznaje osobe koje intervjuira, da je prisutan u zbivanjima oko njih i da poznaje sredinu u kojoj žive i stvaraju.

Knjiga je dojmljivo svjedočanstvo kako u poslovičnoj novinarskoj utrci s vremenom ostaje samo ono trajno i vrijedno da se sačuva i za buduće godine. Galić

je u ovome djelu uho u koje šapću znameniti ljudi Pariza i Europe. To su razgovori s osobama koje su na svoj način pomagali utjecati na neposrednu prošlost i utječu na duhovnu budućnost Europe.

Sve to osjećaju, cijene i prepoznaju te uzvraćaju osobe koje Galić intervjuira. Uzvraćaju mu kvalitetnim razmišljanjima s punom odgovornošću i interesom da ono što izgovore ima vrijednost za budućnost. Tako će mu npr. Henri Lefebvre izjaviti: „To što ću vama reći, vrsta je mojeg političkog i teorijskog testamenta... Reći ću vam nešto što nisam nigdje i nikome rekao.“ A dr. Grmek pred kraj života kaže: „Prihvatio sam vaš poziv na razgovor, jer vas posebno cijenim.“ I „Želio bih da to bude spomen na naše prijateljstvo....znak mojeg poštovanja i priznanja za vaš trud.“

Što je duhovna bit ove knjige? To je poslijeratna epoha Europe i otpor intelektualaca u njoj svakom totalitarizmu i isključivosti. To je ideja slobode misli, izražavanja i umjetničkog i znanstvenog stvaranja. To je ideja dijaloga i poštivanja prava na različitosti. To

je pouka kako se vizijom, napornim radom i postojanošću osvajaju vrhunci.

Zato mnogo toga u ovoj knjizi ima vrijednost izvora i nadahnuća za daljnji studij utjecaja kulture, umjetnosti i znanosti na intelektualni i društveni život poslijeratne Europe. Također, to je čitka i vrlo zanimljiva knjiga za širok krug čitatelja kojima će to biti prvo čitanje.

Može biti korisna i novim naraštajima koji žele steći uvid kako se osvajaju vrhovi ustrajnošću, darovitošću, širokom naobrazbom i vizijom. Knjiga će im pružiti dragocjen uvid u vrhunska razmišljanja o znanosti i umjetnosti te o idejama koje pokreću i svijet u kojem žive. Uočit će putokaze i naći ohrabrenja kako se u ovome svijetu može živjeti, stvarati i poštivati druge.

Da bi se ostvarila ova knjiga, trebalo je imati potvrđeno profesionalno poštenje, talent, znanje i velik ugled.

Božidar Novak

Medijski dijalozi - časopis za istraživanje medija i društva/ urednik Mimo Drašković Vol.1, No 1, maj 2008. 254 stranice

ELIT-Ekonomska laboratorija za istraživanje tranzicije, Podgorica 2008.

ISSN 1800-7074 COBISS.CG-ID 12734480

Početak dijaloga

Prvi broj *Medijskih dijaloga*, međunarodnog znanstvenog časopisa za istraživanje medija i društva, objavljen je u svibnju ove godine. Časopis je preuzeo radove s međunarodnog znanstvenog skupa Mediji i menadžment, održanog u Kotoru 20. i 21. svibnja ove godine koristeći se kao motom izrekom Thomasa Bauera: "Svijet razumije onaj tko razumije medije". Rukovodeći se tim motom, glavni i odgovorni urednik časopisa mr. sc. Mimo Drašković okupio je međunarodni Uređivački odbor: Sanja Bauk sa Sveučilišta Crne Gore, Predrag Bjelić sa Sveučilišta u Beogradu, Mato Brautović sa Sveučilišta u Dubrovniku, Veselin Drašković sa Sveučilišta Crne Gore, Ivan Jelčić sa Sveučilišta u Dubrovniku, Radislav Jovović sa Sveučilišta Mediteran u Podgorici,

Srećko Lipovčan sa Sveučilišta u Zagrebu, Stevo Nikić sa Sveučilišta Crne Gore, Đorđe Obradović sa Sveučilišta u Dubrovniku, Violeta Zubanov sa Sveučilišta u Novom Sadu i Željko Rutović iz Ministarstva kulture, sporta i medija Crne Gore, koji je časopisu i dao ime. Časopis izlazi dva puta na godinu u nakladi od 500 primjeraka.

Skromne riječi urednika: "Časopis neće pridonijeti da naša stvarnost bude bolja..." negirane su već u ovome prvom broju, objavljivanjem ukupno 21 rada, i što je važnije, okupljenim uglednim znanstvenicima i autorima, koji su svojim radovima svakako pridonijeli širenju medijske kulture i njezinom neizbježnom utjecaju na stvarnost u Crnoj Gori i šire, na područjima na kojima se časopis čita. Samo objavljivanje ovog i ovakvog među-

narodnog znanstvenog časopisa ujedno je potreba i želja mijenjanja i pokretanja stvarnosti prema boljem, i svakako će na mnoge načine ostaviti trag u Crnoj Gori, ali i na drugim područjima gdje se časopis čita. Znanstveni časopis kao medij komunikacije ima dvostruku ulogu, prenositi poruke i informacije te utjecati na ozračje i stanje u društvu.

Svoj znanstveni, stručni i profesionalni doprinos dali su autori radova: prof. dr. sc. Stjepan Malović, prof. dr. sc. Roca Božidar, doc. dr. sc. Mato Brautović, Željko Rutović, prof. dr. sc. Veselin Drašković, Radislav Jovović, mr. sc. Mimo Drašković, Ivana Cerović, Jelena Stjepčević, Miloš Knežević, prof. dr. sc. Stevo Nikić, prof. dr. sc. Predrag Bjelić, doc. dr. sc. Sanja Bauk, doc. dr. sc. Jelena Žugić, doc. dr. sc. Jelena Nikčević Grdinić, Đorđe Obradović, mr. sc. Ivan Jelčić, Dragan Radović, Nikša Grgurević, Vlado Stjepčević i Nikola Jelčić.

Časopis je, slijedeći tematsku podjelu znanstvenog skupa, podijeljen u dvije tematske cjeline „Mediji i menadžment“ i „Novi mediji“. Radovi objavljeni u tematskoj cjelini „Mediji i menadžment“ bave se istraživanjem potencijala menadžment-timova u medijima, priučenih menadžera medija u tranziciji, primjene menadžmenta u medijima i strategijama medijske organizacije. Kao

što je rekao prof. dr. sc. Veselin Drašković otvarajući skup, uloga menadžmenta u medijima do sada nije bila dovoljno istražena, ali radovi objavljeni u časopisu, već sada mijenjaju tu situaciju te otvaraju teme i pitanja koja vrijedi istraživati.

Poseban interes istraživanja pobuđuje internet, njegovi tehnološki aspekti, brzina i učinkovitost u interakcijskim i komunikološkim procesima, implikacije na tehnološki razvoj, refleksije na osiromašenje ili bogaćenje ljudskih života. Internet kao nov medij manifestira svoju društvenost koja se temelji na mogućnostima sveopćeg komuniciranja. On je uistinu nov oblik komunikacije, koji je nužno istraživati kako bismo ga primjereno objasnili i predvidjeli njegove moguće društvene učinke. U drugoj tematskoj cjelini, „Novi mediji“, autori istražuju etiku interneta kao medija, pravnim aspektima zaštite podataka i interneta kao sredstva razmjene zabavnog sadržaja, internetskim oglašavanjem i e-poslovanjem, dakle virtualnom stvarnosti, koja je odraz i odjek realne stvarnosti. Spoznaje o vremenu, naravno i virtualnom, kulturne su konstrukcije koje traju veoma dugo. Kultura svoju proširenost na sve pore ljudskog života duguje komunikaciji i razmjeni, jednako koliko krea-

tivnosti i prirodnoj inovativnosti ljudskog roda. U kontekstu komunikacijsko informacijskih tehnologija, to također znači da se kultura ne može odvojiti od medija koji prenosi poruku, iako sama poruka ne mora imati primarno kulturni sadržaj. Kada govorimo o internetu kao o masovnom mediju današnjice (a još više sutrašnjice), nije moguće izbjeći i njegovu kulturnu dimenziju. Povezan je sa suvremenom kulturom, ali nije njezin supstitut, nego omogućava nastanak novih kulturnih oblika koji nastaju kao spoj suvremene kulture i nove komunikacijske tehnologije, eksperimentalan je, tj. otvoren za nove ideje, namjene i procese, određuju ga njegova kulturna, politička i društvena korist. Kultura simulacije upućuje na mogućnost računalnih aplikacija da zamjene realnost u nekim aspektima ljudske aktivnosti.

Značenje ovog časopisa svakako treba istaknuti i u namjeri da se preko dijaloga znanstveno, profesionalno i stručno rasvijetle aktualne medijske teme, i u tome smislu stvaralački i edukacijski pridonese širenju medijske kulture u Crnoj Gori i šire, na svim područjima na kojima se časopis čita, i na kojima će se čitati i novi brojevi, koje s nestrpljenjem očekujemo. Želja nakladnika jest da časopis bude ključ za razumijevanje promjena kao konstante vremena, barem u dijelu medijske kulture, te da postane stvarni i iskreni dijalog s promjenama, kao i dijalog o medijskoj stvarnosti, da kultura dijaloga postane tradicija i odvede časopis u tradiciju.

mr. sc. *Anita Jeličić*

Zdravko Bazdan Demokracija i ljudska prava – Srce međunarodne ekonomije i politike
Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2008., 676 stranica
ISBN 978-953-7153-17-5

Pravda i pravednost

Udžbenik Sveučilišta u Dubrovniku *Demokracija i ljudska prava – Srce međunarodne ekonomije i politike*, autora prof. dr. sc. Zdravka Bazdana, opsežno je djelo objavljeno u svibnju 2008. i od zimskoga semestra predstavlja osnovnu literaturu za kolegij Demokracija i ljudska prava na preddiplomskom studiju Mediji i kultura društva Odjela za komunikologiju.

Autor knjigu počinje posvetama civilnim žrtvama Domo-vinskog rata, a kao paradigma, posvećena je Dubrovčanima Milanu Milišiću, Ivu Ivanoviću i Miralemu Kečiću, ukratko opisujući njihove zle sudbine. Nastavlja, ne bez razloga, prilagođenim geslom velikog kršćanskog teologa sv. Augustina iz djela *O božjoj državi*: „Odmakne li se pravda, što su kraljevstva (i vlade, op. Z. Bazdan), ako ne – velike razbojničke

družine“. Upravo pojmovi pravde i pravednosti čine potku sadržaja udžbenika od naslovnice do zadnje korice.

Opseg udžbenika od 676 stranica čine predgovor, tri osnovna dijela od kojih bi svaki mogao činiti posebnu knjigu, podijeljena u poglavlja i podpoglavlja, a ona na odlomke i pododlomke s naslovima tematskih cjelina, priloge i dodatak sastavljen od literature, indeksa imena i izvadaka iz recenzija prof. dr. sc. Žarka Puhovskog s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i prof. dr. sc. Stjepana Malovića i dr. sc. Milana Kiperaša sa Sveučilišta u Dubrovniku.

Prvi dio naslovljen „Od prvog pravnog spomenika do slavne francuske revolucije“ (str. 1-260.), tumači predmet i metode znanstveno-nastavne discipline Demokracija i ljudska prava, za čije se uvođenje kao obvezatnog

sveučilišnog kolegija autor godinama zauzima, i što je ostvareno na preddiplomskom studiju Mediji i kultura društva, nedugo nakon što je objavljen udžbenik. Studente i sve koje zanima tematika demokracije i ljudskih prava prvi dio obavještava o nastanku i razvitku demokracije, prirodnih prava ljudi, međunarodno priznatih ljudskih prava, negacijama ljudskih prava u pojedinim društvenim sustavima.

U drugom dijelu Bazdan prikazuje razvitak nevladinih i međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava, a daje i pregled različitih sustava, načela i konvencija koje se bave pojedinim ljudskim pravima ili njihovom ukupnošću. Metodom studije slučaja izdvojena je zaštita prava manjina, s posebnim osvrtom na zabranu genocida.

Treći dio knjige naslovljen „Katalog ljudskih prava kao paradigma – primjeri i komentari“, razmatra tri generacije ljudskih prava i prema autorovoj podjeli, u njima najvažnijih osam sloboda kao čimbenika zadovoljenja čovjekovih društvenih potreba, elementarnih prava, elementarnih društvenih zabrana, gospodarskih, socijalnih, znanstvenih, kulturnih i umjetničkih prava te na kraju kolektivnih prava.

Prilozi donose akte kojima su regulirana ljudska prava u

Hrvatskoj i svijetu, ali i govor Aleksandra Solženjicina što ga je održao u povodu primanja Nobelove nagrade za književnost 1970. i riječi Haima Hefera „Pravednik među narodima“.

Udžbenik sročen i složen kako je to učinio Bazdan, predstavlja zbirku povijesnih i društvenih pregleda razvitka društvenih odnosa i ljudskih prava, teorijska promišljanja i definicije koje odnos demokracije i ljudskih prava promatraju holistički, s filozofskim, sociološkim, politološkim, ekonomskim i pravnim prosudbama, a sve zaokruženo u smislen sustav, pogodan za izučavanje na visokim učilištima na područjima društvenih i humanističkih znanosti.

Djelo Zdravka Bazdana *Demokracija i ljudska prava – Srce međunarodne ekonomije i politike*, premda odavno potrebno, po svojoj sveobuhvatnosti i interdisciplinarnom pristupu, jedinstveno je na hrvatskome govornom području. Upravo zbog toga, njegovo je objavljivanje od velike važnosti, i to ne samo za podizanje kvalitete studijskih programa na kojima će se izučavati, nego također za promjenu odnosa prema ljudskim pravima pojedinaca i društvenih skupina, a u konačnici i za demokratizaciju društva u cjelini.

Dorđe Obradović

*Mimo Drašković: Menadžment u kulturi medija,
ELIT, Podgorica 2008., 148 stranica,
ISBN 978-9940-9162-0-6*

Moderne i korisne spoznaje

Knjiga *Menadžment u kulturi medija* autora Mima Draškovića iz tiska je izašla u listopadu 2008. Nakladnik je crnogorska Ekonomska laboratorija za istraživanje tranzicije (ELIT) iz Podgorice.

Knjiga počinje predgovorom, nakon kojeg slijede tri međusobno povezana dijela, raspoređena na 148 stranica te obuhvaćaju pojam, načela i strukturu menadžmenta te daju naglasak na menadžment kulture medija. Knjiga je prožeta svrsishodnim grafikonomima i tablicama, koji pobliže pojašnjavaju tematiku. Djelo je upotpunjeno opsežnim pregledom korištene literature i preglednim glosarijem.

Prvi dio naslovljen „Principi i funkcionalna struktura menadžmenta“ (str. 13-61.) sastoji se od osam poglavlja, u kojima autor pojašnjava pojmovno određenje i bit menadžmenta, navodi najvažnije

metode upravljanja te parametre za ocjenu kvalitete menadžmenta i karakteristike uspješnih menadžera. Također se u prvom dijelu pojašnjava institucijsko okruženje menadžmenta, funkcionalni aspekti i tehnike, a navode se i analiziraju promjene u okruženju. Posebno značenje daje se ključnim kompetencijama, poduzetništvu i tijeku informacija. Važan alat je i BCG matrica, koju autor sam, kroz ovaj i svoje prijašnje radove proširuje te koju revidira kroz svoje viđenje nove matrice.

Drugi dio – „Elementi i proces strategijskog menadžmenta“ (63-85) usredotočen je na pojam, ciljeve, zadatke i značenje strategijskog menadžmenta preko pažljivo analiziranog odnosa strategije i akcije i strategije s vrstama stilova upravljanja. U ovome dijelu autor također objašnjava viziju i misiju organizacije, pojmove i značajke

vođe i stratega, te prikazuje proces modeliranja strategijskog menadžmenta i njegovu primjenu. Koristeći se poznatim modelima Whelna i Hungera te Byarsa, pojašnjava, upotrijebivši grafičke prikaze, sve faze strateškog menadžmenta.

Treći dio se bavi specifičnom problematikom i naslovljen je „Elementi menadžmenta kulture medija“ (87-137). Temeljni je dio knjige, i kroz niz poglavlja definira i pojašnjava organizacijsku filozofiju i kulturu medija. Sljedeća poglavlja predstavlja i analiziraju uslužni karakter medija i kulturni inženjering kao preteču menadžmenta kulture medija. Velika se važnost pridaje slobodi medija i etici kao temeljnim načelima kulture medija, a nastavlja se analizom masovnih medija i vrijednosti medijskog proizvoda. Treći dio zaključuju tri dobro obrađena studija slučaja: „PEST i SWOT analiza medijske djelatnosti u Crnoj Gori“, „Shema unutarnje organizacije „In Co d.o.o.“ te „Shema organizacijske strukture tvrtke Viacom Media Holdings“.

Potrebno je istaknuti kvalitetno i iscrpno korištenje mnogobrojne znanstvene i stručne literature s područja menadžmenta i upravljanja medijima, te posljednji dio knjige – „Glosarij“ - u kojem se detaljno i shvatljivo pojašnjavaju brojni stručni pojmovi unutar

knjige, i kojima se, kad je potrebno, daje i naziv na engleskom jeziku, kako bi se pomoglo stručnjacima koji se u svakodnevnom govoru i životu koriste navedenim anglicizmima.

U pisanju knjige korištena je razumljiva i standardizirana terminologija, a jezik i stil jasni su i precizni. Tuđe spoznaje i izvore autor je citirao na standardan i uobičajen način. Dijelovi i poddijelovi teksta sustavno su povezani, a ilustracije i tablice su na logičan način inkorporirane u tekst i služe kao dodatno pojašnjenje autorovim idejama i porukama. Prema svojoj koncepciji i kompoziciji, kao i novim, odnosno inoviranim spoznajama o razvoju menadžmenta u kulturi medija, ovo djelo služi kao moderan i koristan alat za sve studente medija i novinarstva, ali također za znanstvenike i profesionalce s toga područja.

mr. sc. Ivan Jelčić